

39 אבות מלאכות בשבת – מנין ?

גילוי חדש על מקור המספר 39 כמסגרת קבועה למלאכות האסורות בשבת.

הרב יואל בן נון משחזר את המדרש המקורי.

מכל הסוגיות העוסקות במלאכות שבת, במשנה (שבת פרק כלל גדול), במדרשי ההלכה (מכילתא כי-תשא, ויקהל), ובשני התלמודים (בבלי שבת ע"ג-ע"ה; ירושלמי פרק ז הלכה ב), עולה בבירור כי המספר של "ארבעים חסר אחת" – ל"ט מלאכות, הוא מספר ברזל. במקרים רבים מאלצים את המלאכות הידועות להיכנס בסד של ל"ט, מוציאים ומכניסים, כוללים כמה אבות תחת שם אחד (כמו בהוצאה והכנסה, הושטה וזריקה, משנה וגמרא שבת צ"ו ע"ב), כוללים יחד כמה מלאכות דומות תחת גג אחד (כמו בונה, מסתת, קודח), ומפרידים כמה מלאכות דומות (כמו בורר-זורה-מרקד).

בסופו של דבר החשבון חייב להתאים למספר הכללי.

הגדילה לעשות הסוגיא בירושלמי על רבי יוחנן ור"ש בן לקיש שעסקו בכלל גדול שלוש שנים וחצי, (שבת פ"ז ה"ב), והוציאו ל"ט תולדות לכל אחת מל"ט אבות מלאכה – מה שמצאו שאפשר לסמוך על אחת המלאכות – סמכו, ומה שלא מצאו [שאפשר לסמוך על אחת המלאכות] – סמכו על "מכה בפטיש".

"ארבעים חסר אחת" היה מספר ברזל על פי משנתם של רבי עקיבא ותלמידיו. לשיטת רבי אליעזר, כנראה שלא היתה כל חשיבות בספירה זו, שכן היה מחייב על תולדה במקום אב, וממילא היו אצלו רק מלאכות אסורות בשבת (עשרות רבות), בלא שום קשר לרשימה מספרית כלשהיא (משנה כריתות פ"ג מ"י, ור' בבלי בבא קמא ב' ע"א). יתכן, ששיטת רבי אליעזר משקפת את ההלכה הקדומה (ר' יצחק גילת, משנתו של רבי אליעזר בן הורקנוס, ומקומה בתולדות ההלכה) – בין כך ובין כך, משנתנו הולכת בדרכו של רבי עקיבא, שקבע שיעורים והגדרות ומספרים, ביסודות ההלכה, במקומות רבים.

אבל באמת מנין לקחו את ל"ט כמספר ברזל?

הסוגיות נותנות כאן תשובות עמומות, בחלקן מוזרות ומוקשות.

למשל, ר' שמעון בר' יוסי לקויא – (בבלי שבת מ"ט ע"ב) – כנגד 'מלאכה/מלאכות/מלאכת' שבתורה.

כבר הקשה רבינו חננאל (ובעקבותיו הראב"ן, הרמב"ן והרשב"א) שהרי, 'מלאכה/מלאכתו/מלאכת' שבכל התורה, הם 61 ולא 39?

הר"ח תירץ עפ"י דרכו, אלו למנות ואלו לא למנות והחסיר 21 (ר' בפירושו). אך לאמיתו של דבר, המספר הנכון הוא 65 כפי שגילה בנו של התוספות יום-טוב, עפ"י הקונקורדנציה (ר' בפירושו למשנת שבת פ"ז מ"ב) – כיצד יתכן להבין את הסוגיא, שמספרת (רבה בר בר חנה בשם ר' יוחנן): "לא זז משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום". היתכן, שספרו אותם ולא גילו שהם 65 ולא 39? היתכן, שספרו רק חלק? – ואיזה חלק? ומדוע?

יש כמה הסברים מעניינים ביותר לשאלה זו, אך כל הסבר נוסף, יפה ומעניין, רק מחזק את השאלה: איך יתכן מספר ברזל, שלא ברור כלל מהיכן הוא בא, ושניתן להסבירו ולמנותו, בדרכים שונות?

ועוד – הסוגיא שם מתלבטת בשני פסוקים: "ויבא הביתה לעשות מלאכתו" (בראשית ל"ט יא), אם פירושו 'מלאכה', או 'צרכיו'; ובפסוק: "והמלאכה (=כלומר, החומרים שנאספו, חומרי המלאכה) היתה דים לכל המלאכה לעשות אותה, והותר" (שמות ל"ז ז). וחייבים להקשות – הלוא ברור, שיש מספר רב של ביטויי מלאכה בתורה, שאינם נספרים בתוך הל"ט האלה מסיבות שונות, אבל הם ראויים להיספר הרבה יותר, מאשר שני הפסוקים הנ"ל?

עוד יותר קשה הוא הרעיון, שתלוי בגימטריא: "אלה הדברים": דברים-שניים; הדברים-שלושה; 'אלה' בגימטריא 36; ביחד 39! האם גם "אלה הדברים" שבפתח מעמד הר סיני (שמות י"ט ו), ובספר דברים, ייאמר שהם 39, עפ"י הגימטריא? נראה בבירור, שהמספר קדם לגימטריא. (ירושלמי שבת פ"ז ה"ב בשם ר' חנינא דציפורין; ושם גם רבנן דקיסרין שמחשבים גימטריא עוד יותר רחוקה – 'אלה' עפ"י ההגיה הגלילית של ה"א=ח"י"ת, (א 1, ל 30, ה 8), ואומרים שחכמים לא נמנעו מלדרוש ה"א כח"י"ת. בדרך של ר' חנינא דציפורין מסביר רש"י את דרשת רבי – בבלי שבת צ"ז ע"ב). דרשות כאלה מערערות את הביטחון, שאפשר בכלל לדעת מנין בא 39 כ'מספר ברזל'.

לפני שנים אחדות ספרתי את העבודות שברשימה המפורטת בתחילת ויקהל (שמות ל"ה י-כ), ואת המקבילה שבסוף פקודי (מ' לג-מג), ומצאתי מקור ברור ומפורש ל-39 עבודות שבמשכן (שבת מ"ט ע"ב, דברי ר' חנינא בר חמא), שכנגדן מנו חז"ל 39 אבות בשבת. זו נראית לי גם בבירור כוונת דברי רבי, כפי שהם מובאים במכילתא (ויקהל): "אלה הדברים וגו'" – רבי אומר, להביא 39 מלאכות שאמר להם משה על פה". פירוש הדברים הוא, ש-39 עבודות שבמשכן מנויות וספורות בתורה שבכתב, תחת הכותרת: "זה הדבר אשר צוה ה'" (ל"ה ד)... "וכל חכם לב בכם יבאו ויעשו את כל אשר צוה ה'" (ל"ה י).

כנגד הרשימה הזאת שבכתב, מרומזת רשימה אחרת שבעל פה, תחת הכותרת: "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם" (ל"ה א), והיא מתייחסת למלאכות שבת, שעליהן נאמר "כל העשה בו מלאכה יומת" (ל"ה ב).

כשם שאמר משה לישראל 39 פרטים ברשימת העבודות במשכן וזה נכתב, כך אמר להם בעל פה, 39 מלאכות אסורות בשבת. זאת על יסוד ההקבלה בין "זה הדבר", לבין "אלה הדברים" – הלוא אין פירוט בתורה ל"אלה הדברים", ולא ברור על מה הם חלים, שהרי נזכרת שם בפירוש רק מלאכת העבודה שאסורה בשבת. לפיכך, יש לראות בלאו המפורש שם "לא תבערו אש בכל משבתיכם, ביום השבת", ("ל"ה ג), לא רק דוגמא, ולא דווקא דין מיוחד (כפי שהוא נדרש שם במכילתא בחמש דרכים שונות, ויש עוד), אלא פתיחה או סיום לרשימת "אלה הדברים", שנאמרה על פה. כך יש להבין גם את דברי רבי ורבי נתן, שמובאים בסוגיות הבבלי (צ"ז ע"ב, וגם את בקטע הדומה בשבת ע' ע"א): רבי נתן אומר: "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת" – מה תלמוד לומר? לפי שנאמר "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל...אלה הדברים וגו', ששת ימים תעשה מלאכה... דברים – הדברים – אלה הדברים – אלו 39 מלאכות שנאמרו למשה בסיני... (שבת ע' ע"א)

רבי אומר: דברים – הדברים – אלה הדברים – אלו 39 מלאכות שנאמרו למשה בסיני. (שבת צ"ז ע"ב).

בדברי רבי לא נזכרה גימטריא, והניסוח 'דברים – הדברים – אלה הדברים' אינו מוכרח להתפרש על פי הגימטריא. מסתבר יותר להבין את רבי כמו שמובאת דעתו במכילתא: אלה הדברים וגו', להביא 39 מלאכות שאמר להם משה על פה. ובניסוח של הבבלי [בהשלמה מקובלת]: דברים, הדברים, [לא נאמר כאן, אלא] – אלה הדברים, אלו 39 מלאכות שנאמרו למשה בסיני.

הפירוש שבנוי על הגימטריא (ר' רש"י לשבת צ"ז ע"ב) הוא רק רמז מתוחכם, שנוסף לעיקר הלימוד ומקורו בירושלמי שבת פ"ז ה"ב, בשם ר' חנינא דציפורין ובשם רבנן דקיסרין. עיון מדויק בסוגיית הירושלמי שם, מראה, שר' יוסי בן חנינא לא למד כך. ואלו דבריו (שם): אמר ר' יוסי בן חנינא: "זה הדבר" אין כתיב כאן [כפי שאמנם כתוב בהמשך, בציווי המשכן (ל"ה ד)] אלא "אלה הדברים" – דבר – דברים – הדברים מכאן לאבות ולתולדות. פירוש דבריו: כשם, שיש הקבלה בין 39 עבודות ברשימת "זה הדבר" שבציווי המשכן, וכשם שיש כנגדם 39 אבות במלאכת השבת, על פי הלימוד של רבי, כך יש לדייק עוד מזה, שהתורה הבדילה בין "זה הדבר" ביחיד לבין "אלה הדברים" ברבים, כי בשבת יש עוד מלאכות נוספות רבות, וזהו המקור "לאבות ולתולדות".

להלן, שתי הרשימות של עבודות = מלאכת המשכן, כפי שהן מנויות בתורה:

ויקאהל (ל"ה יא-יט)	פקודי (ל"ט לג-מא)
1. את המשכן	ויביאו את המשכן אל משה
2. את אהלו	את האהל
3. ואת מכסהו	0 ואת כל כליו

קרסיו	4. את קרסיו
קרשיו	5. ואת קרשיו
בריחו	6. את בריחו
ועמדיו	7. את עמדיו
ואדניו	8. ואת אדניו
ואת מכסה עורת האילים המאדמים	9. את הארן
0 ואת מכסה ערת התחשים	10. ואת בדיו
ואת פרכת המסך	11. את הכפרת
את ארן העדת	12. ואת פרכת המסך
ואת בדיו	13. את השלחן
ואת הכפרת	14. ואת בדיו *
את השלחן	15. ואת כל כליו
את כל כליו	16. ואת לחם הפנים
ואת לחם הפנים	17. ואת מנרת המאור
את המנרה הטהרה	18. ואת כליה
את נרתייה נרת המערכה	19. ואת נרתייה
ואת כל כליה	20. ואת שמן המאור
ואת שמן המאור	21. ואת מזבח הקטורת
ואת מזבח הזהב	22. ואת בדיו *
ואת שמן המשחה	23. ואת שמן המשחה
ואת קטרת הסמים	24. ואת קטרת הסמים
ואת מסך פתח האהל	25. ואת מסך הפתח לפתח המשכן
את מזבח הנחשת	26. את מזבח העלה
ואת מכבר הנחשת אשר לו	27. ואת מכבר הנחשת אשר לו
את בדיו	28. את בדיו
ואת כל כליו	29. ואת כל כליו
את הכיר	30. את הכיר
ואת כנו	31. ואת כנו

את קלעי החצר	את קלעי החצר	32.
את עמדיה	את עמדיו	33.
ואת אדניה	ואת אדניה	34.
ואת המסך לשער החצר	ואת מסך שער החצר	35.
את מיתריו	את יתדות המשכן *	36.
ויתדתיה	ואת יתדות החצר	37.
ואת כל כלי עבדת המשכן לאהל מועד	ואת מיתרהם	38.
את בגדי השרד לשרת בקדש	את בגדי השרד לשרת בקדש	39.
[דהיינו]		
את בגדי הקדש לאהרן הכהן	את בגדי הקדש לאהרן הכהן	39א.
ואת בגדי בניו לכהן	ואת בגדי בניו לכהן	39ב.

שתי הרשימות קובעות "את בגדי השרד לשרת בקדש" בתור המספר ה-39- שברשימה, ואין זה מקרה – זהו הביטוי היחיד ברשימה, שמסתעף לשניים: "את בגדי השרד לשרת בקדש [דהיינו] את בגדי הקדש לאהרן הכהן, ואת בגדי בניו לכהן". כך נראה מפשוטו של מקרא (שהרי בכיסוי המסעות אין משרתים בקודש), וכך נראה בתרגום אונקלוס: "ית לבושי שמושא לשמשא בקודשא – ית לבושי קודשא לאהרן כהנא, וית לבושי בנוהי לשמשא".

אמנם רש"י, ראב"ע ורשב"ם פירשו, "שבגדי השרד" הם כיסויי הכלים בשעת סילוק מסעות, אשר לא נזכרו כלל בספר שמות בפרשיות המשכן, אלא בספר במדבר (פרק ד'), בפרשת המסעות.[1]

יתכן מאד, שהוויכוח על פירושם של בגדי השרד, הוביל חלק מהאמוראים לשיטה האחרת.

עוד יש לציין, ששתי הרשימות – ויקהל ופקודי – שונות ב-3 פרטים מכל צד. רשימת פקודי המסכמת, מוסיפה בתחילה "ואת כל כליו", ובסוף "ואת כל כלי עבדת המשכן לאהל מועד", כמו – כן, המכסה האחד מופיע כשני מכסים – עורות האילים ועורת התחשים, כנראה, מפני הנטייה שבסיכום לפרט על פי החומרים, (מזבח הקטורת נזכר כמזבח הזהב. מזבח העולה כמזבח הנחושת). לעומת זה, מחסר הסיכום "את בדיו", בשולחן ובמזבח הזהב, "ואת יתדת המשכן". בכך הוא מחזק מאד את המחשבה, שמדובר במספר ברזל, שחייב להתאים – הלוא תראה, שנוספו 3 פרטים מצד אחד, – נגרעו 3 פרטים מצד שני, – והמספר הכולל נשאר תואם, בדיוק – 39.

לכך יש להוסיף – בסיום הרשימה השניה (פקודי – שמות מ' מב-מג), נאמר: "ככל אשר צוה ה' את משה, כן עשו בני ישראל, את כל העבודה. וירא משה את כל המלאכה, והנה עשו אתה, כאשר צוה ה' כן עשו, ויברך אותם משה".

וכך יש להבין פסוקים אלה, עפ"י מדרשי ההלכה המקוריים, כפי ששיחזרנו לעיל: "ככל אשר צוה ה' את משה [בשבת ובמשכן] כן עשו בני ישראל [במשכן] את כל העבודה. וירא משה את כל המלאכה [שנצטוו עליה בשבת ובמשכן], והנה עשו אתה [במשכן], כאשר צוה ה' כן עשו, ויברך אותם משה".

הביטוי החוזר כחוט השני בכל הפרשיות האלה, מתחילת ויקהל עד סוף פקודי, הוא "אשר צוה ה'". הוא מופיע בציווי השבת, תחת: "אלה הדברים – אשר צוה ה' לעשת אתם" (ל"ה א).

הביטוי מופיע גם בציווי התרומה, בפתח הציווי על המשכן: "זה הדבר אשר צוה ה' לאמר" (ל"ה ד). והוא חוזר ומופיע בציווי הרשימה המפורטת: "וכל חכם לב בכם יבאו ויעשו את כל אשר צוה ה'" (ל"ה י) – בהמשך ישיר מופיעה רשימת 39 הדברים שצריך לעשות.

בסיום רשימת פקודי מופיע שוב הביטוי החוזר, ביטוי המפתח, פעמיים – פעם אחת על עשייתם המדויקת, ופעם שניה על הביקורת והבדיקה של משה ("וירא משה..."). כמעט בכל המקומות מופיעה גם העשייה בצורות שונות: "לעשת אתם" בשבת (וכן "כלהעשה בו מלאכה יומת"). ברשימת ה-39 המפורטת, נאמר, "יבאו ויעשו...", ובסיום הרשימה השניה: "כן עשו", "והנה עשו אתה", "כן עשו".

והנה בביקורת של משה חוזר המושג "את כל המלאכה" (מ' מג), ורומז שוב לציווי השבת (בעשרת הדברות): "לא תעשה כל מלאכה...".

לסיכום, שתי הרשימות המפורטות בתחילת מעשה המשכן ובסופו, הן שיצרו את מסגרת 39 המלאכות, כ"מספר ברזל", שכל הלכות שבת מתכופפות לפניו, ומתיישרות על פיו. כך יש להבין לדעתי, את דברי רבי, שהובאו במכילתא, את דברי ר' חנינא בר חמא (בבלי שבת מ"ט ע"ב): 'הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, כנגד מי? אמר להו ר' חנינא בר חמא – כנגד עבודת המשכן'. וכך יש להבין גם את דברי ר' יוסי בר' חנינא בירושלמי (שבת פ"ז ה"ב): "זה הדבר" לא נאמר כאן, אלא "אלה הדברים" – מכאן לאבות ולתולדות.

זוהי מסורת לימוד אחת בהירה ומאירה כשמש.

כיצד זה נעלמה מסורת זו מרוב פרשני הש"ס, ראשונים ואחרונים?

בשלב מאוחר יותר הוסיפו ללימוד הברור פרפרת של גימטריא ב"אלה הדברים", ופרפרת זו נותרה כהסבר, במקום המדרש המקורי. (על גימטריא אמרו חז"ל באבות, שהיא פרפרת לחכמה. ובכן, נותרה הפרפרת, ונעלמה הפת ועיקרה של הסעודה).

הלוא כך אמרו חז"ל על רבי, בהסבר עריכת המשנה ("עת לעשות לה', הפרו תורתך"), תוך כדי שבירת האיסור הקדום לכתוב ספר לתורה שבע"פ, בנוסף לספר התורה שבכתב – "ראה רבי שעתידה תורה להשתכח מישראל" (בבלי שבת קל"ח ע"ב).

הרבה מדרשים אבדו לנו בצורתם המקורית, ונתרו רק פרפראות זיכרון ותחכום, שהפכו פעמים רבות לעיקר. אנשים שומרים מזכרות של יקיריהם שאבדו, גם אם בחייהם לא היתה למזכרות אלה שום משמעות. אין להתפלא על מדרשים שאבדו – יש לשמוח שמחה גדולה על כל רמז שנותר, ולנסות לשחזר את שאבד.

אכן יש להתפלא ואף להעריץ את העקשנות העצומה לשמור על 39 אבות מלאכות בשבת כ'מספר ברזל', גם כאשר מקורו הפשוט והנהיר – נעלם.

כל זה אמור בשיטת רבי, ר' חנינא בר-חמא, ור' יוסי בן חנינא.

השיטה השניה, ספרה בתורה את הביטוי "מלאכה", בצורות שונות, ובהקשרים שונים, ולדעתי יש לה גם הסבר פשוט ומשכנע, ראשוני ומקורי. צריך למצוא אותו מתוך כל מה שנאמר בסוגיא זו (בבלי שבת מ"ט ע"ב), במהלך הדורות, מאז קושייתו של רבינו חננאל, ועד היום, אבל הפירושים המתוחכמים, שמסבירים ספירה חלקית, נראים כמדרש למדרש.^[2]

אכן, גם בהבנת השיטה השניה, שלומדת ממספר הפעמים שנזכר בתורה השם 'מלאכה' בצורותיו השונות, האיר את עיני הרב שאול ברוכי משיבתנו, בעין צורים, שאמר לי, שבכתבי היד מופיעים רק שני שמות ולא שלושה – כלומר לא: 'כנגד "מלאכה מלאכתו ומלאכת" שבתורה ארבעים חסר אחת' כמו שכתוב בש"ס המודפס (היא כנראה הנוסחא שהיתה גם לפני רבינו חננאל ונתקשה בה) – אלא: 'כנגד "מלאכה ומלאכת" שבתורה ארבעים חסר אחת'.

דא עקא, 'מלאכה ומלאכת' שבתורה הם 43 – אמנם אם תספור את הפסוקים שלהם, תקבל 39. גם המשך הסוגיא (שבת מ"ט ע"ב) לא מתבאר לפי גירסת כתבי היד, שהרי הסוגיא מתלבטת אם "ויבא הביתה לעשות מלאכתו" (בראשית ל"ט יא) כלול בספירה או לא. בוודאי, זו היתה הסיבה, שהוסיפו לנוסחת הגמרא את הביטוי 'מלאכתו', אלא שאז אנו מגיעים ל-65.

לפיכך עלינו לספור את כל ביטויי 'מלאכה' (כולל המלאכה, ו"ו החיבור ואותיות השימוש) ו'מלאכתו' בכל התורה, ולהתעלם מביטויי 'מלאכת' (שרבים מהם קשורים ליום טוב, ולא לשבת!). אז נקבל בדיוק 40, כפי שהסוגיא אומרת, ויתבאר לנו בפשטות, מדוע הספק של הסוגיא עולה על שני הפסוקים הנזכרים ("לעשות מלאכתו" – "והמלאכה היתה דים"). אכן, לא זזו משם עד שהביאו ספר תורה ומנאום. הגירסא המקורית שבגמרא, מסבירה את השיטה בדיוק כלשון הגמרא (עוד יש לעיין בסוגיית הירושלמי, שבת פז"ז ה"ב, ואכמ"ל).

הקושי העיקרי בשיטה זו, שהיא סופרת פסוקים שאינם שייכים לשבת ולמשכן, ואיננה סופרת ביטויי 'מלאכת', שבמשכן (6), ובכללם 'מלאכת מחשבת', מכל מקום יש פשט נהיר בסוגיא. כל הספירות המתוחכמות יותר, חשובות יפות ומעניינות, הרי הן מדרש למדרש – דרוש וקבל שכר.

אחרי שכתבתי כל זאת, ולימדתי סוגיא זו בשיעור כללי בישיבה, ואף דיברתי עם למדנים חשובים וראשי ישיבות (איש מהם לא זכר לימוד כזה, בשום מדרש או פרשן), הראה לי הרב שאול ברוכי, שרעיון זה כבר גילה אותו הרב מ"מ כשר (במילואים לפרשת פקודי, תורה שלמה כרך כ"ג עמ' קי"ח-קי"ט), על פי מדרש הגדול לפרשת ויקהל.

אכן מדרש הגדול מביא את רשימת 39 העבודות שבמשכן, בדיוק כפי שהבאנו לעיל (אמנם, רק את זו שבויקהל). אחר-כך מובאים שני פירושים ב"בגדי השרד" – אלו בגדי כהונה, ויש אומרים, אלו שבעה בגדים שפורשין... בשעת משוי. הפירוש הראשון מכון כאונקלוס, ומכוון עם המספר 39, והשני הוא כרש"י והמפרשים.

על כל זה מוסיף ואומר מדרש הגדול: 'הרי אלו 39 ציוויין כנגד 39 אבות מלאכות שנאסרו בשבת – ומניין שעל כל אלו נצטוו (כלומר, בפרשות תרומה-תצוה) – הרי הוא אומר:

- א. את המשכן, זה שנאמר (שמות כ"ו, א) ואת המשכן תעשה עשר יריעות שש.
- ב. את אהלו זה שנאמר (שם כ"ו, ז) ועשית יריעות עזים לאהל על המשכן.
- ג. ואת מכסהו, זה שנאמר (שם כ"ו, יד) ועשית מכסה לאהל.
- ד. את קרסיו, זה שנאמר (שם כ"ו, ו) ועשית חמשים קרסי זהב. ועשית קרסי נחשת חמשים (שם כ"ו, יא).
- ה. ואת קרשיו, זה שנאמר (שם כ"ו, טו) ועשית את הקרשים למשכן.
- ו. את בריחו, זה שנאמר (שם כ"ו, כו) ועשית בריחים עצי שטים.
- ז. את עמודיו, זה שנאמר (שם כ"ו, לב) ונתת אתה על ארבעה עמודי שטים. ועשית למסך חמשה עמודי שטים (שם כ"ו, לז).
- ח. ואת אדניו, זה שנאמר (שם כ"ו, יט) וארבעים אדני כסף תעשה.
- ט. את הארן, זה שנאמר (שם כ"ה, י) ועשו ארון עצי שטים.
- י. ואת בדיו, זה שנאמר (שם כ"ה, יג) ועשית בדי עצי שטים.
- יא. את הכפרת, זה שנאמר (שם כ"ה, יז) ועשית כפרת זהב טהור.

- יב. ואת פרכת המסך, זה שנאמר (שם כ"ו, לא) ועשית פרכת.
- יג. את השלחן, זה שנאמר (שם כ"ה, כג) ועשית שלחן.
- יד. ואת בדיו, זה שנאמר (שם כ"ה, כח) ועשית את הבדים עצי שטים.
- טו. ואת כל כליו, זה שנאמר (שם כ"ה, כט) ועשית קערותיו... ונאמר (שם ל"ז, טז) ויעש את הכלים אשר על השלחן.
- טז. ואת לחם הפנים, זה שנאמר (שם כ"ה, ל) ונתת על השלחן לחם פנים.
- יז. ואת מנורת המאור, זה שנאמר (שם כ"ה, לא) ועשית מנורת זהב טהור.
- יח. ואת כליה, זה שנאמר (שם כ"ה, לט) יעשה אותה את כל הכלים האלה.
- יט. ואת נרותיה, זה שנאמר (שם כ"ה לז-לח) ועשית את נרתיה שבעה וגו' ומלקחיה ומחתתיה זהב טהור.
- כ. ואת שמן המאור, זה שנאמר (שם כ"ז, כ) ואתה תצוה... אליך שמן זית זך.
- כא. ואת מזבח הקטרת, זה שנאמר (שם ל", א) ועשית מזבח מקטר קטרת.
- כב. ואת בדיו, זה שנאמר (שם ל", ה) ועשית את הבדים עצי שטים.
- כג. ואת שמן המשחה, זה שנאמר (שם ל", כה) ועשית אתו שמן משחת קדש.
- כד. ואת קטרת הסמים, זה שנאמר (שם ל", לה) ועשית אותה קטרת.
- כה. ואת מסך הפתח לפתח המשכן, זה שנאמר (שם כ"ו, לו) ועשית מסך לפתח האהל.
- כו. את מזבח העולה, זה שנאמר (שם כ"ז, א) ועשית את המזבח עצי שטים.
- כז. ואת מכבר הנחשת אשר לו, זה שנאמר (שם כ"ז, ד) ועשית לו מכבר...
- כח. את בדיו, זה שנאמר (שם כ"ז, ו) ועשית בדים למזבח.
- כט. ואת כל כליו, זה שנאמר (שם כ"ז, ג) לכל כליו תעשה נחשת.
- ל. את הכיור
- לא. ואת כנו, זה שנאמר (שם ל", יח) ועשית כיור נחשת וכנו נחשת.
- לב. את קלעי החצר, זה שנאמר (שם כ"ז, ט) ועשית את חצר המשכן.
- לג. את עמודיו, זה שנאמר (שם כ"ז, י) ועמודיו עשרים וגו', ואומר (שם כ"ז, טו), ולשער החצר מסך וגו', עמודיהם ארבעה.
- לד. ואת אדניה, זה שנאמר (שם כ"ז, י) ואדניהם עשרים וגו'.
- לה. ואת מסך שער החצר, זה שנאמר (שם כ"ז, יט) ולשער החצר מסך.
- לו. את יתדות המשכן.
- לז. ואת יתדות החצר, זה שנאמר (שם כ"ז, י, יט) וכל יתדותיו וכל יתדות החצר (סביב נחשת).
- לח. ואת מיתריהם, זה שנאמר (שם כ"ז, יט) לכל כלי המשכן בכל עבדתו.

לט. את בגדי השרד לשרת בקדש, זה שנאמר (שם כ"ח, ב) ועשית בגדי קדש וגו'.

הרי אלו תשעה ושלושים צוויים שמע משה מפי קדש, וכמותן צוה משה את ישראל, לא הוסיף ולא גרע, ועליו הוא אומר (במדבר י"ב, ז) בכל ביתי נאמן הוא, שלא הוסיף ולא גרע במלאכת המשכן, עד כאן לשון המדרש הגדול.

החידוש הנוסף של מדרש הגדול הוא שאפשר להקביל לכל אחת מ-39 העבודות, ביטוי מקביל של "ועשית" בפרשות תרומה-תצוה. אולם, המדרש הגדול לא הזכיר את רשימת פקודי המקבילה, שממנה רואים כי המספר הכולל של עבודות המשכן בתורה הוא קבוע (והוא 39, כשמפרשים "בגדי השרד" על בגדי כהונה, כנ"ל).

ועוד – הרב כשר הביא אמנם פירוש זה כפירוש חדש בהבנת דעתו של ר' חנינא בר-חמא (שבת מ"ט ע"ב, כנגד עבודת המשכן). אולם הוא לא ראה את האפשרות המסתברת כל-כך, שזה עצמו היה גם מדרשו של רבי (במכילתא ובסוגיות), ושגם ר' יוסי בן-חנינא הלך בדרך זו. לפיכך חסרה אצל הרב כשר המסקנה המרעישה, שספירה זו היא המקור הראשוני, החד-משמעי, ל-39 מלאכות האסורות בשבת, כמספר ברזל.

[1] אמנם, אם נספור כשיטת רש"י יהיו לנו ברשימה 41 פרטים, (או 40, אם נחשוב שהראשון, "את המשכן", הוא כלל, שאחריו פרט – רמב"ן בפירושו לפקודי, ל"ט לג, שולל את האפשרות שהראשון הוא כלל בגלל ההמשך, כי ממנו ברור, ש"המשכן" הוא היריעות הראשונות, והאהל הוא יריעות העיזים) – יתכן אולי לחשוב, ששיטת רבי יהודה במניין המלאכות, שהוסיף עליהן את השובט ואת המדקדק (בבלי שבת ע"ה ע"ב), מקורה בספירת 41 ברשימה!?

[2] ר' מה שהביא הרב מ"מ כשר בתורה שלמה לפרשת וישב, ובמילואים לפרשת פקודי.